
Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés küzdelme a halálbüntetéssel szemben a magyar jogtörténetben

Balázs Zsolt*

Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés napjaink jogrendszerének legsúlyosabb szankció típusa, azonban ez korántsem volt mindig így, sokáig ugyanis a halálbüntetés birtokolta ezt a vezető szerepet. A publikáció célja annak bemutatása, hogy miként vált meghatározóvá ez a büntetési forma. A kézirat a kronológiai leírás műfaját alkalmazza ennek a folyamatnak a bemutatásához, elsősorban törvényalkotási fejleményekre fókuszálva. A kutatás módszertana alapvetően ismertető módszer, a változások tárgyi leírása.

Kulcsszavak: halálbüntetés, életfogytiglani szabadságvesztés, abolícionizmus, kodifikáció

The struggle of life imprisonment versus death penalty in Hungarian legal history

Life imprisonment is the most severe type of punishment in today's legal system, but this was not always the case, with the death penalty holding the leading position for a long time. This publication aims to show how this form of punishment has come to dominate. The manuscript uses the genre of chronological description to illustrate this process, focusing primarily on legislative developments. The research methodology is basically a descriptive method, an objective description of changes.

Keywords: death penalty, life imprisonment, abolitionism, codification

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.1.124>

1. A szabadságvesztés és a halálbüntetés viszonya a középkorban

A szabadságvesztés már az ókorban is alkalmazott szankció volt. Jó példa erre az ókori India és Manu törvénye, amelyben megjelenik a szabadságvesztés is, mint különálló szankciónem.¹

A szabadság elvonása az ókori Rómában a bányamunka büntetés képében bukkan fel,² a főbenjáró büntetések egyik formájaként, a rabszolgaság

---

* PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Jogtörténeti Tanszék.

¹ Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetés az ókori Keleten*. In.: *Jogelméleti Szemle*. 2006/3. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/tothj27.html> (letöltés ideje: 2023.09.15)

² Sály Pál: *A börtönviszonyok változásai a keresztény római birodalomban*. In.: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica. Tomus 33/2015*. 77.o.

intézményeként.³ A bányamunkára ítéles együtt járt a szabadság elvesztésével, valamint életfogytiglani időtartamra szól.⁴ A mai értelemben vett szabadságvesztés büntetéshez volt hasonlatos a börtön (*ergastulum*), de ez csak rabszolgákkal szemben volt kiszabható.⁵ Ennek ellenére a birodalomban léteztek börtönök, bár azok nem szabadságvesztés büntetések letöltésének helyéül szolgáltak, hanem rendészeti szerepkört tölthettek be.⁶ Az állami börtönök mellett jelen voltak úgynevezett magánbörtönök is, amelyeket helyi hatalmasságok létesítettek.⁷ A keresztény császárok korában megfigyelhető a kánonjogi gyökerű kolostorba zárás. Kezdetben a kolostorba zárásról zsinati határozatok rendelkeztek, de Iustinianus császár jóvoltából bekerült a világi természetű joganyag körébe is.⁸

A feudális kor kezdetén Európában, a társadalmak kiformalódásának idején még nem beszélhetünk a kifinomult büntetési rendszerek megjelenéséről, a feudalizmus büntetési rendszere abszolúte határozatlan volt. A társadalmi változások és mozgások még javában folyamatban voltak, a háborúskodás és a sorozatos küzdelmek pedig virágkorukat élték ebben az időszakban. Ebből következik, hogy gyakran a legkézenfekvőbb büntetéseket alkalmazták, ami tulajdonképpen gyakorta egyet jelentett a halálbüntetés alkalmazásával.⁹ Természetesen folyt polémia a halálbüntetésről már ebben a történelmi korban is, hiszen az egyház jelszóként a kegyelmességet tűzte zászlajára, azonban az Ótestamentum olvasata alapján elfogadhatónak vélték ezt a szankciónemet.¹⁰

A XI. századtól a különféle büntetéseket egyre gyakrabban és egyre növekvő számban, valamint mindinkább erőteljesebb súllyal alkalmazzák. A feudális korban a kontinensen a halálbüntetések végrehajtását szolgáló kivégzések már-már látványosságokká, mondhatni nagy tömegeket vonzó rendezvényekké avanszáltak, amelyek magukban hordoztak egyfajta visszatartó erőt és elrettentő célszót is. Mindazonáltal a halálbüntetések nyilvános végrehajtása egyúttal az intézményesült hatalom erejéről is tanúbizonyságot tettek, azáltal, hogy az ítéletek végrehajtását a nép szeme láttára fogatosították. A feudális kori Magyarországon már első királyainak idején is helyet kap ez a büntetési forma az ítélezésben.¹¹

A szabadságvesztés és más büntetések, elsősorban a halálbüntetés relációjának tekintetében a kulcs a feudális társadalomban a konszolidáció volt, hiszen a társadalmi viszonyok letisztulása hozta magával a szabadságvesztés büntetések megjelenését. Azonban egészen a felvilágosodásig a döntő szerep a testi

³ Molnár Imre: *A császárkori Róma büntetési rendszere*. In.: *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*. Tomus LVIII. Fasc. 26. 2000. 370.o.

⁴ *Uo.* 371. o.

⁵ Bereczki Zsolt: *Változó börtön: fejezetek a szabadságvesztés büntetés történetéből*. In.: *Börtönügyi Szemle*, 19. évf. 3. sz. 2000. 110.o.

⁶ Bereczki: *Változó börtön: fejezetek a szabadságvesztés büntetés történetéből* 110.o.

⁷ Sály : *A börtönviszonyok változásai a keresztény római birodalomban*. 80.o.

⁸ *Uo.* 81-82.o.

⁹ Kabódi Csaba – dr. Mezey Barna: *A szabadságvesztés büntetés történelmi előzményei*. In.: *Módszertani füzetek*. 1986/4. 56.o.

¹⁰ Bódi Stefánia: *A halálbüntetés nemzetközi története és megítélése – érvek és ellenérvek*. In.: *Hadtudomány* 18. évf. 3-4. sz. 2008. 129-130.o.

¹¹ Lőrincz József – Mezey Barna: *A magyar börtönügy története. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 15.o.*

büntetéseknek és a halálbüntetésnek jutott, ezek voltak ugyanis a leggyakoribb praktikumban bevett büntetési nemek, továbbá a szabadságvesztés nem pusztán büntetési célokat, hanem például rendészeti feladatokat is szolgált.¹²

Magának a szabadságvesztés büntetésnek a története hazánkban egészen az államalapításig nyúlik vissza. Első királyaink idejében már megjelenik a *carcer*, vagyis a tömlöc elnevezésű hely, amely a szabadságvesztés foganatosítására szolgált.¹³ Már Szent István dekrétumaiban is megtalálható az úgynevezett *bezárás*, valamint a *szolgaság* intézménye, illetve a *kiutasítás*, *száműzetés*.¹⁴ Szent László törvényeiben pedig már egyértelműen színre lép ez a szankció és nem csupán rendészeti szerepet tölt be.¹⁵ A szabadságvesztés III. András, Luxemburgi Zsigmond, Jagelló Ulászló vagy Habsburg Miksa dekretális szabályanyagaiban is felbukkan.¹⁶ Maga az életfogytig tartó szabadságvesztés a XV. századi magyar jogban figyelhető meg elsőként, méghozzá Zsigmond 1435-ös dekrétuma rendelkezik erről. Később Ulászló megerősítette Zsigmond rendelkezéseit és ki is terjeszti ezek esetében az alkalmazhatóság körét. Bevett gyakorlat volt még a már római joggyakorlatban is felbukkanó kolostorba zárás alkalmazása egyházi személyekkel szemben, azért, mert az egyházi személyeket világi bűnök végett nem lehetett halálbüntetéssel sújtani.¹⁷

2. Az életfogytig tartó szabadságvesztés a XVII-XVIII. században

A XV. századi városokban és várakban elterjedt módszer volt a bűncselekménnyel gyanúsított személyek félreeső, föld alatti helyiségekben történő elzárása,¹⁸ tehát már a XV. századtól kezdve léteztek a gyanúsítottak biztonsági fogságban tartására alkalmas helyiségek. Ezen földalatti tömlöcök létezése ellenére azonban nem beszélhetünk a szabadságvesztés büntetések letöltésére kifejezetten alkalmas és ennek megfelelően elkülönült intézményi hátérrel. Ezen intézmények felállítására történő törekvések ugyanis csupán a XVIII. század utolsó negyedében kezdődtek meg. A XVIII. századi törvényhozásunkban a szabadságvesztést először az 1723. évi XII. törvénycikk rögzítette a hamis vádaskodás tényállásával kapcsolatban.¹⁹

¹² Kabódi – dr. Mezey: *A szabadságvesztés büntetés történelmi előzményei* 57.o.

¹³ Mezey Barna: *Milleneumi visszatekintés: a magyar büntetés-végrehajtás történetének modernizációs csomópontjai*. In.: *Börtönügyi Szemle* 19. évf. 4. sz. 2000. 71.o.

¹⁴ Kabódi Csaba – dr. Mezey Barna: *A magyar börtönügy története*. In.: *Módszertani füzetek*. 1987/2. 47-48.o.

¹⁵ Mezey Barna: *Tömlöc és áristom*. In. *Jogtörténeti szemle* 3.sz. 1990. 6.o.

¹⁶ Mezey Barna: *A középkori tömlöctől a modern büntetés-végrehajtási intézetekig*. In.: *Jogtörténeti Értekezések 22. Tanulmányok a magyar börtönügy történetéből* (Szerk.: Bódiné Beliznai Kinga). ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Budapest, 1998. 12.o.

¹⁷ Mezey Barna: *Örökös fogság (Az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés kezdetei)*. In: *JOG.történet. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*. 2021. szeptember 13. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/mezey-barna-orokosfogsag> (letöltés ideje: 2023.09.15.)

¹⁸ Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon*. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1997. 33.o.

¹⁹ Finkey Ferenc: *Büntetéstanai problémák*. In.: *A Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata*. 4. sz. Sylvester Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1933. 100.o.

Az 1697-es Kollonics-féle javaslat a bebörtönzést a rendkívüli büntetések között említi, a kalodába zárás és a kényszermunka mellett, ellentétben a rendes büntetésekkel, mint amilyen a halálbüntetés is. Az 1719-es *Novum Tripartitum* még ennyit sem rögzített a szabadságvesztés büntetések tekintetében.²⁰ A szabadságvesztés büntetés határozatlan tartama, annak életfogytiglani jellege nem csupán a XV. századi magyar jogban fedezhető fel a modern büntetés-végrehajtást megelőzően, mint ahogyan a középkori viszonyok ismertetésénél láthattuk, hanem XVIII. századi büntetőjogunkban is ismert konstrukció volt, sőt ekkoriban vált általánossá. Gyakorta alkalmazott megoldás volt a halálbüntetés átváltoztatása életfogytiglani szabadságvesztésre és az ilyen rabokat egy akasztófa rajzának arcba dörgölésével meg is bélyegezték.²¹

Mária Terézia 1768-as törvénykönyve a *Constitutio Criminalis Theresiana* szintén rendelkezik az életfogytiglani szabadságvesztésről, amelynek végrehajtási helye a törvénykönyv rendelkezéseinek értelmében a tömlőc (*carcer*). A gyakorlatban az ilyen jellegű büntetéseket várakban, kastélyokban, városi és házi árestomokban, illetve nyilvános börtönökben foganatosították. Az örökös fogság végrehajtásának tekintetében azt mindig adott cselekményre szabottan, differenciáltan és súlyosbításokkal vagy éppen anélkül hajtották végre.²²

A *Sanctio Criminalis Josephina* büntetési rendszere már átláthatóbb volt, mint a *Constitutio Criminalis Theresiana* szisztémája. A kódexből hiányzott a halálbüntetés, mint a fő büntetési nemek egyike. Ennek ellenére viszont a halálbüntetés nem került teljes mértékben eltörlésre, hiszen kihirdetett statárium keretében végrehajtható volt, habár csak kötéllel. Tulajdonképpen ezáltal a jogalkotó elhagyta a büntetési rendszerben az addig legjelentősebbnek számító halálbüntetést és a szabadságvesztés büntetés felé fordult figyelme, ezzel mintegy egyszerűsítve a *Theresiana* kevésbé kifinomult rendszerét. A főbüntetések közé tartozott a börtön, a leláncolás, a testi fenyegetések egyes típusai és a szégyenpolc. A szabadságvesztés büntetés általános megnevezése a törvényi terminológiában egységesen börtön (*Gefängnis*) lett²³ A törvénykönyv nyíltan sugalmazza azon elrettentő teóriára alapozott jogalkotói felfogást, amelynek értelmében a szankciórendszert kemény és elrettentő büntetésekre kell alapozni, még akkor is, ha az nélküli egyébként a halálbüntetést. Ez a felfogás nem áll távol Beccariának a börtön elrettentő szerepéről vallott nézeteitől, hiszen Beccaria a halálbüntetést ellenezte, azonban helyébe a meglehetősen könyörtelen módon és sanyarú körülmények között végrehajtott életfogytiglani szabadságvesztést állította. Ezt a Beccaria által vallott nézetet keltette életre II. József törvénykönyve, mondhatni sikeresen hiszen a korabeli tudósítások a fenytőházban letöltött szabadságvesztést a korszak legsúlyosabb és legsanyarúbb büntetése közé sorolják.²⁴

²⁰ Uo. 100.o.

²¹ Mezey: *Tömlőc és áristom* 20.o.

²² László Zsuzsanna: *Örökké tartó rabság: az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai*. In.: *Börtönügyi Szemle* 27. évf. 3. sz. 2008. 56.o.

²³ Mezey Barna: *A börtönügy a 17-19. században. A börtön európai útja*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 286-287.o.

²⁴ Uo. 289-290. o.

Később, II. Lipót dekrétumának tekintetében a szabadságvesztés büntetés és a halálbüntetés viszonyának szempontjából a törvénycikk 3. szakasza bír jelentőséggel, amely a következőképpen hangzik:

„Ugyanez áll nem a büntető törvény szerint eldöntött, hanem jövőben indítandó s az ország törvényei s az azelőtt gyakorlatban volt büntető eljárás szerint megítélendő pörökre nézve is, oly módon, hogy az elítéltnak, ha fejvesztésben, vagy ezzel egyenértékű három évi börtön, vagy egyszerre elszenvedendő száz bot- vagy korbácsütés büntetésében, mely a föntebb mondott óvatossággal szabandó ki és enyhítendő, marasztaltatnék el, az említett királyi ítélőtáblára a fölebbezés ezekben is engedtessek meg, de onnan a hétszemélyes táblára csak azon esetben legyen szabad, ha a királyi táblán halálos ítélet hozatott volna.”²⁵

Itt a *„ha fejvesztésben, vagy ezzel egyenértékű három évi börtön”* fordulatra kell nagy figyelmet szentelni, mivel ez arra utal, hogy a három évi börtön legalább olyan súlyosnak volt tekintendő, mint a halálbüntetés. Ez feltehetőleg abból fakadt, hogy nem volt hosszabb tartamú szabadságvesztés a gyakorlatban, mint három év, mivel az elítéltek zöme valószínűleg életét veszítette a fogva tartás sanyarú körülményei végett.²⁶

Következőnek vizsgálandó az 1792. évi javaslat. Az országos bizottság, amely a javaslat elkészítésével foglalkozott 1791 augusztásában kezdte meg munkálatait és az ülések 1795 februárjáig tartottak, összesen százharmincyolc ülést tartottak. A bűnügyi javaslatok előadói tervezetét a bizottság két tagja készítette, nevezetesen Szirmay Antal és Reviczky József.²⁷

Az 1792. évi javaslat a halálbüntetés kapcsán kimondja, hogy azt az elkövetett bűncselekmény mértéke alapján lehet kiszabni, figyelembe véve a társadalom védelmének elvét és a büntetés által eredményezett elretentő célzatot. A jogalkotó előirányozza továbbá, hogy a halálbüntetést a büntett helyszínén kell végrehajtani, a végrehajtás módja pedig egyforma legyen, továbbá az elítéltnak a lehető leggyorsabban és legbiztosabban életét kell veszíteni.²⁸

Az életfogytig tartó szabadságvesztést Fayer László szerint a javaslat alapvetően nem tartalmazza, csupán a pénzhamisítás azon esetében rögzíti, ha a pénzhamisító az államot továbbra is veszélyeztette. Határozott tartamú szabadságvesztés viszont szerepelt benne és maximumát tizenkét évben határozta meg a szabályalkotó.²⁹

Az időrendben soron következő kodifikációs kísérlet az 1829. évi javaslat volt. Ez a javaslat csak időleges szabadságvesztés büntetést tett lehetővé, nem tartalmazta tehát az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést.³⁰ A halálbüntetést kilenc

²⁵ 1790/91. évi XLIII. törvénycikk 3. szakasz. In.: Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye - Wolters Kluwer

²⁶ Csatskó Imre.: *Az 1851-ki május 27-ki Austriai Birodalmi Büntető Törvény magyarázata*. Geibel Armin bizománya, Pest, 1853. 61. o.

²⁷ Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye*. I. kötet. II. rész. M.T.A., Budapest, 1896. 141. o.

²⁸ *Uo.* 144. o.

²⁹ *Uo.* 146. o.

³⁰ László: *Örökké tartó rabság : az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai*. 57.o.

esetben engedélyezte, úgy, mint például gyilkosság, szándékos emberölés vagy erőszakos nemi közöszlészés esetében, ha a sértett nő halála bekövetkezett.³¹

3. Az 1843-44. évi javaslatok

Az 1843-44. évi büntetőjogi javaslatok szempontjából az első lényeges jellemvonás a tárgyalt téma kapcsán, hogy ez a javaslat az emberiség jegyében született. Ez az eszme rendkívül nagy hatást gyakorolt a tervezet büntetési rendszerére, hiszen a jogalkotó szakít a testi és a becstelentető büntetésekkel (kaloda, szégyenfa), továbbá eltörli a kínzó vattatást, de legfőképpen szakít a halálbüntetéssel. Mindezeket a rendelkezéseket pusztán gyakorlati megfontolásokból kívánták beépíteni a javaslatba annak kimunkálói, mivel kiemelten fontos cél volt a jobbágyság felemelése és egyenlőségének megteremtése, ezt pedig büntetőpolitikai úton is érvényre kívánták juttatni.³²

A halálbüntetés eltörlése nem csupán a magyar jogfejlődés viszonylatában, de európai mércével mérve is hatalmas lépés lehetett volna, olyan nagy horderejű, hogy Európában számos más államot megelőzve kerülhetett volna rá sor. A halálbüntetés eltörlése egészen Beccaria 1764-es kinyilatkoztatásáig vezethető vissza ezzel kapcsolatban, még, hogy ha ekkor utópikusnak is tűnt ez a gondolat. Azonban pár évtized alatt az emberiség központú, humanizmust zászlajára tűző mozgalom meghódította a felvilágosult európai eszmeiség java részét. Hazánk tekintetében II. József és II. Lipót rendelkezéseiben érhetőek tetten ezek az elgondolások, noha az ilyen megfontolások további térnyerésének gátat szabott a nagy francia forradalom és a napóleoni háborúk kora, maguk alá temetve a humanizmus további virágzását, de csupán átmenetileg. A XIX. század harmincas éveiben ugyanis fönixmadárként újra szárnyakat bontott az abolicionista mozgalom szerte Európában, így Magyarországon is. Ennek az újbóli kivirágzásnak az eredménye lett az 1843-44. évi javaslatok megszületése is. Az 1843-44. évi javaslatok végül nem váltak a magyar jog részévé, azonban Európa számos más államában már a XIX. században, illetve a XX. század elején eltörlték a halálbüntetést, így Hollandiában (1870), Olaszországban (1889), Norvégiában (1902), illetve több svájci kantonban, valamint Svédországban (1902) és Dániában (1930).³³

Az 1843-44. évi büntető anyagi jogi javaslat tehát egyenesen eltörlötte a halálbüntetést és még a legsúlyosabb bűncselekmények osztályába tartozó cselekmények esetében is pusztán az életfogytiglani vagy a tizenöt évi szabadságvesztést rendelte kiszabhatónak.³⁴

³¹ Fayer : *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye* 148. o.

³² Finkey Ferenc: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok száz év távlatából*. In.: *Értekezések a filozófia és a társadalmi tudományok köréből*. V. kötet – 9. szám. A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest, 1942. 17-18.o.

³³ *Uo.* 19.o.

³⁴ László Zsuzsanna: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásának története a magyar jogban*. In: *Acta Universitatis Szegediensis : forum : publicationes doctorandorum iuridicorum*, 2011. 155-156.o.

Az anyagi büntetőjogról folytatott viták során disputa folyt arról is, hogy meghatározzák-e a szabadságvesztés büntetés legnagyobb tartamát, olyan módon maximalizálva azt, hogy annál hosszabb tartamú, tehát életfogytiglani szabadságvesztés büntetés ne legyen kiszabható, azonban a halálbüntetés eltörlése miatt végül is felvételre került a büntetési rendszerbe az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés, a határozott tartamú variáció mellett.³⁵

Az életfogytig tartó szabadságvesztés szempontjából hangsúlyozandó, hogy ebben az időszakban a büntetés-végrehajtás valamelyest humanizálódott, a rabmunka állandósult és a fogva tartás tekintetében az életkörülmények számottevően javultak. Így már csökkent a fogva tartás során bekövetkező elhalálozások száma és nem minősült a hosszú tartamú szabadságvesztés ki nem mondott halálos ítéletnek a fogvatartott számára, mint ahogyan II. Lipót idején még tulajdonképpen ilyen funkciót töltött be. A XIX. században az örökös fogság már inkább jogalkotói értékítéletet tükrözött az egyes büntetendő cselekmények súlyosságának foka vonatkozásában, illetve magában rejtette a megtorlás és a társadalom védelmének céljait is. A speciális prevenció megjelenéséhez kötődően egyre inkább előtérbe kerültek olyan vélemények is, amelyek a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét elfogadhatónak tartották, majd később intézményesítették.³⁶

4. A halálbüntetés és az életfogytig tartó szabadságvesztés az 1878. évi V. törvénycikkben

Az 1878. évi V. törvénycikk és az 1843. évi javaslat tekintetében megfigyelhető egyfajta párhuzam a büntetési rendszert illetően. Az 1878-as büntetőtörvénykönyv legfontosabb és legnagyobb horderejű része ugyanis annak büntetési rendszere. Egy adott büntetőjogi kódex rendszerével szemben alapvető követelmény, hogy igazságosnak és kellőképpen arányosnak kell lennie, nem sértheti a nép igazságérzetét, illetve nem lehet aránytalanul enyhe sem, hiszen akkor a büntetések nem érik el a kívánt célt. Mindazonáltal egy büntetőjogi törvény megalkotása során tekintettel kell lenni humanista szempontokra is, viszont ez nem lehet a kárára más szempontoknak. Ezzel kapcsolatban az 1878-as Btk. vonatkozásában megállapítható, hogy kellően humanista, viszont megfelel az arányosság követelményeinek is, illetve igazságos szigor jellemző rá. Ezek a szempontok vezérelték viszont már nem csupán a Csemegi-kódex megalkotását, hanem az 1843-44. évi javaslatokat is, ahogyan ez a fentiek során, annak büntetési rendszere kapcsán is látható. Azonban az 1878. évi V. törvénycikk a humanizmus szempontjából enyhébbnek tűnhet, mint az azt megelőző kodifikációs kísérlet terméke. Ez leginkább a szabadságvesztés maximuma tekintetében figyelhető meg, amely itt tizenöt év, míg a javaslatban huszonnégy év volt, de általánosan is megfigyelhető az enyhesség az egyes deliktumok tekintetében meghatározott büntetési tételek kapcsán is. Továbbá a legfeljebb egyévi magánelzárásra irányuló rendelkezés szintén a magasabb fokú humanizmust látszik igazolni, csakúgy, mint a közvetítő rendszert, feltételes szabadságot alkalmazó

³⁵ Uo. 156.o.

³⁶ László : *Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásának története a magyar jogban* 155.o.

büntetési struktúra. Viszont természetesen megtalálhatóak voltak az igazságos szigor jegyei is, úgy, mint például a közvetítő intézet és feltételes szabadságra bocsátás alaposan meghatározott feltételrendszere vagy a viszonylagosan határozott büntetési mértékek.³⁷

A halálbüntetés kapcsán kiemelendő, hogy a korabeli hazai szakirodalomban több jogtudós pozitívan vélekedett a halálbüntetés eltörlésének lehetőségéről, például Récsy, Szemere vagy Berger is a halálbüntetés eltörlését pártolja írásaiban, támasztja alá ezen lehetőség gyakorlatias megfontolásokból eredő észszerűséget. Tulajdonképpen a kodifikáció folyamata során is lázas disputák tárgyát képezte a halálbüntetés eltörlésének kérdése. Ezek a viták más európai országokban is nagy érdeklődést váltottak ki és figyelemmel kísérték őket, jelen volt például egy belga bizottság is ekkortájt Magyarországon és a belga büntető törvénykönyv megalkotása végett megfigyelte a halálbüntetés kérdéséről folytatott eszmecsereket. Végül a halálbüntetés bekerült a Kódexbe, azon princípium folytán, hogy azt fokozatosan, lépcsőkben kell eltörleni, azonban ezen büntetési forma alkalmazását békeidőben csak kevés bűncselekmény esetében tette lehetővé a Csemegi-kódex. A halálbüntetés fenntartása mellett a jogalkotó szükségességből döntött és nem pedig más, például vallási, erkölcsi vagy jogbölcseleti szempontok alapján. Hangsúlyozandó viszont, hogy Csemegi csakis a legsúlyosabb fokú, legirtózatosabb bűntettek körében látta elfogadhatónak a halálbüntetés kiszabását és alkalmazását.³⁸

A Kódex csak keskeny mezsgyét hagyott a halálbüntetésnek, mivel azt békeidőben csak szándékos emberölés és felségsértés esetén lehetett alkalmazni, ezen deliktumok esetében is csak akkor, ha az elkövető betöltötte a huszadik életévét. 1880 és 1899 között csupán kevés alkalommal hajtottak végre halálbüntetést, számuk egyetlen évben érte el a hetet, évi egy végrehajtott halálbüntetés volt jellemző. Emellett a törvénykönyv a halálbüntetésnek egyetlen fajtáját írja elő és rendelkezik a végrehajtás módjáról is, vagyis megadja, hogy azt zárt helyen és kötél által kell végrehajtani, illetve várandós nők esetében a szülésig nem lehetett végrehajtani, valamint elmebeteg esetében sem volt alkalmazható. Az abolicionista mozgalom hívei a zárt helyen történő végrehajtás kapcsán arra kívántak rámutatni, hogy önmagában a zárt helyen történő végrehajtás bizonyítja a halálbüntetés erkölcstelenségét és a végrehajtás zártsága miatt elmarad a büntetés visszatartó hatása. A jogszabály indokolása azonban cáfolja ezen állításokat, mondván, hogy a zárt helyen történő végrehajtás az elítélt további megaláztatásának megakadályozását célozza, illetve a visszatartó erő nem közvetlenül a nyilvános végrehajtásból fakad, hanem az sokkal inkább közvetetten, a halálbüntetés létezésének pusztán a köztudatban való megjelenéséből ered.³⁹

A halálbüntetés mellett nagy jelentőséggel bírt a büntető törvénykönyvben a szabadságvesztés, tárgyalt témám szempontjából pedig az életfogytig tartó

³⁷ Edvi Illés Károly – Dr. Gyomai Zsigmond: *Csemegi Károly művei. Második Kötet.* Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1904. 54-58.o.

³⁸ Szalóki Gergely: *Halálbüntetés a Csemegi-kódexben.* In.: *Belvedere Meridionale*, 2008/XX. 3-4. sz. 42-43.o.

³⁹ *Uo.* 43-44.o.

szabadságvesztés szabályait kívánom bemutatni részletesebben ezzel kapcsolatosan. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szempontjából ki kell emelni a törvénykönyv 22. szakaszát, amely kimondja, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést fegyházban kell végrehajtani. A határozott tartamú szabadságvesztés tartama pedig legfeljebb tizenöt év lehetett, amely kivételesen, újabb bűncselekmények elkövetése következtében emelhető volt. A fiatalok fegyházzal és halállal büntetendő cselekményei tízévi fegyházzal voltak büntethetőek.⁴⁰

Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyek esetében továbbá magánelzárás csak a büntetés megkezdésétől számított tíz év alatt, azontúl pedig, mint csak fegyelmi intézkedés volt alkalmazható. Fiatalok nem voltak fegyházra ítélték.⁴¹

Az életfogytig tartó fegyházra ítéltet továbbá el lehetett helyezni közvetítő intézetben, büntetésük tizedik évének eltelte után, ha jó magaviseletet, illetve szorgalmat tanúsítottak és ez a jövőben is feltételezhető volt esetükben.⁴² Továbbá a közvetítő intézetben elhelyezett életfogytiglani szabadságvesztését töltő elítelt saját kérelmére és felügyelőbizottság javaslata alapján feltételes szabadságra bocsátható volt, ha tizenöt évet fegyházban letöltött.⁴³

A Btk. 91. szakaszának értelmében, ha az elkövetés tekintetében az enyhítő körülmények túlnyomóak, úgy a halálbüntetést át lehetett változtatni életfogytig tartó fegyházra.⁴⁴ Erről a Kódex a következőképpen rendelkezik: *„Ha pedig az enyhítő körülmények túlnyomóak: cselekményre a megállapított büntetésnek legkisebb mértéke megközelítendő vagy alkalmazandó.*

*Ily esetben a halálbüntetés életfogytig tartó fegyházra, az életfogytig tartó fegyház pedig tizenöt évre változtatandó.*⁴⁵

Életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést szabtak ki például hűtlenség, felségsértés, halált okozó természet elleni fajtalanság, rablás, ha azzal együtt szándékos emberölést is elkövettek, valamint a vaspályák, hajók, táviratok meg rongálása esetében, ha ezeket a cselekményeket halált okozva követték el.⁴⁶

5. A tettes-büntetőjogi irányzatok diadalmaskodása és a határozatlan tartamú szabadságvesztés térnyerése

A Csemegi-kódex még a klasszikus büntetőjogi iskola alapjain nyugodott,⁴⁷ azonban ekkor jelentek meg a tettes-büntetőjogi irányzatok, nevezetesen a környezeti iskola,

⁴⁰ Bernolák Nándor – Dr. Balog Jenő: *A büntető törvények és a büntető novella*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1908. 26.o.

⁴¹ *Uo.* 28-29.o.

⁴² *Uo.* 34.o.

⁴³ *Uo.* 34-35.o.

⁴⁴ *Uo.* 24.o.

⁴⁵ 1878. évi V. törvénycikk 91. szakasz. In.: *Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye - Wolters Kluwer*

⁴⁶ László: *Örökké tartó rabság : az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai*. 58.o.

⁴⁷ Bernolák – Balog: *A büntető törvények és a büntető novella*. 26.o.

az embertani iskola, a bűnügyi lélektan és a törvényszéki elmekörtan irányzata, valamint a francia iskola tanai.⁴⁸ Nem elhanyagolható a közvetítő irányzat sem, amelynek jellegzetessége abban rejlik, hogy megpróbálja az előbbieken felsorolt irányzatok tételeit egyesíteni.⁴⁹

Ezzel együtt a bűnügyi statisztika is fejlődésnek indult, mivel az 1900-as évektől rendszeresen publikált igazságügyi kimutatások alapján képet kaphatunk a bűnözés változásairól a XIX. század utolsó évtizedeiben.⁵⁰ Ezek az adatok azt mutatják, hogy a bűnisméltés száma növekvő tendenciát mutatott. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető, hogy az összes bűnöző száma is nőtt a visszaesés gyarapodása mellett.⁵¹

A magyar szabályozás ezen a téren meglehetősen elmaradott volt a korban. A Csemegi-kódex nem rendelkezett a visszaesőről, csavargó, munkakerülő, kolduló személyekről. Csupán az 1979. évi XL. törvénycikk, vagyis a Kbt. tartalmazott szabályokat a csavargó, munkakerülő elemekre, bár hatékony védelemről nem igazán lehetett szó, ugyanis a rövid tartamú elzárás nem valósította meg az úgynevezett javító-nevelő célzatot.⁵²

A szokásszerű bűnözés, valamint a csavargók és munkakerülők elleni fellépés eszközéül szolgáló szabályozás gerincét az 1913. évi XXI. törvénycikk adta.⁵³ A jogszabály a pozitivisták iskola nyomdokain járva rendszabályt vezetett be a közveszélyes egyénekkel szemben.⁵⁴ A szabályozásba bekerülő dologház időtartama anyagi jogi értelemben relatíve határozatlan volt, annak alsó, valamint felső határát egy és öt évben határozta meg a törvény. Az ítélet végső tartama általában időközben, a végrehajtás során dőlt el.⁵⁵

Habár az 1913. évi XXI. törvénycikk szabályozta a visszaesők kérdését, ez a szabályanyag csupán a visszaesők egy adott körét, a munkakerülő, csavargó elemeket érintette. Az 1928. évi X. törvénycikk volt az, amely bevezette a büntető anyagi jogi szabályozás rendszerébe az úgynevezett megrögzött büntettek fogalmát.⁵⁶ A II. Büntetőnovella tényleges értelemben vett határozatlan tartamú, akár életfogytig is terjedő szabadságvesztés büntetést tett lehetővé.⁵⁷ A szigorított

⁴⁸ Uo. 21-28.o.

⁴⁹ Balog Jenő: *Büntetőtörvényeink módosításához*. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest, 1900. 6-7.o.

⁵⁰ Mezey Barna: *A határozatlan tartamú szabadságvesztés-büntetés intézményének bevezetése Magyarországon* In.: *Az állami és a jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam - és Jogtörténeti Tanszék, Budapest, 1983. 89.o.

⁵¹ Uo. 90.o.

⁵² Szépvölgyi Enikő: *Közveszélyes munkakerülők a XX. századi Magyarországon és a dologház intézménye*. In.: *Diskurzus* 6. évf. 1. sz. 2016. 39.o.

⁵³ Mezey Barna: *A határozatlan tartamú szabadságvesztés intézményének bevezetése Magyarországon*. In.: *Jogtörténeti Értekezések* 13.sz./1983. 100-101.o.

⁵⁴ Szépvölgyi Enikő: *Dologház, avagy a közveszélyes munkakerülőkkel szembeni védekezés büntetőjogi eszköze*. In.: *Sic itur ad astra* 26. évfolyam 67. sz./2018. 157. o.

⁵⁵ Uo. 158. o.

⁵⁶ Szépvölgyi Enikő: *A szigorított őrizet a magyar jogtörténetben*. In.: *Diskurzus* 7. évf. 2. sz. 2017. 35.o.

⁵⁷ Mezey Barna: *A hosszú tartamú szabadság-büntetés a joghistoriában*. In.: *Börtönügyi Szemle* 24. évf. 2. sz. 2005. 6.o.

dologházi őrizet határozatlan jellege tekintetében igencsak hasonlatos az életfogytig tartó szabadságvesztéshez, sőt Szöllösy Oszkár gyakorlatilag határozatlan tartamú fegyházbüntetésnek tekintette a szigorított dologházba utalást.⁵⁸

6. Az 1950. évi II. törvény (Bta.) főbb jellemvonásai az életfogytig tartó szabadságvesztést és a halálbüntetést illetően

A tárgyalt témakör szempontjából elsőként a törvény büntetési rendszerét szükséges véleményem szerint kiemelni. Az 1950. évi II. törvény büntetési rendszerét annak 30. szakasza foglalja össze az alábbiak szerint: „A büntetések a következők: 1. halálbüntetés, 2. börtön, 3. pénzbüntetés, 4. elkobzás és vagyonelkobzás, 5. egyes jogoktól eltiltás, 6. foglalkozástól eltiltás, 7. kiutasítás.”⁵⁹

A 30. szakasz tartalmazza ugyan a törvény büntetési rendszerét, azonban csupán általános részi szabályokat rögzít. A különös részi rendelkezések az anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállításaként kerültek kiadásra. A Bta. a Csemegi-kódexhez hasonlóan ismerte a halálbüntetést és az életfogytig tartó szabadságvesztést, azonban nem voltak külön végrehajtási fokozatok, hanem a szabadságvesztés büntetések egységesen a börtön elnevezést kapták és a törvény nem rögzített külön végrehajtási fokozatokat a szabadságvesztésre nézve. Az 1878. évi V. törvénycikkhez hasonlóan itt is lehetőséget biztosít a jogalkotó a feltételes szabadság alkalmazására, ennek szabályairól az 1950. évi 39. számú törvényerejű rendelet határoz meg részletesebb iránymutatásokat. Ezen törvényerejű rendelet szabályai szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélet csak akkor lehet feltételes szabadságra bocsátani, ha a büntetésből tizenöt évet letöltött. Továbbá az 1950. évi 39. törvényerejű rendelet azt is meghatározta, hogy az elítéltnak meddig kell feltételes szabadság alatt állnia, ezt pedig nyolc évben rögzíti a jogalkotó.⁶⁰

Ennek alapján az 1950. évi II. törvény is ugyanúgy ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést, mint az 1878. évi V. törvénycikk. Azonban a feltételes szabadság tekintetében van egy lényeges különbség, hiszen a Csemegi-kódex a saját normaszövegében maga rögzíti az azzal kapcsolatos szabályokat, azonban a Bta. tekintetében ez a szerep egy, annak hatálybaléptetéséhez kötődő törvényerejű rendeletben történt meg.⁶¹

A halálbüntetés és a szabadságvesztés a törvény értelmében mindig főbüntetések voltak és hangsúlyozandó, hogy a Bta. lehetőséget biztosított a halálbüntetés kegyelemből történő átváltoztatására más büntetési nemre.⁶² Ilyenkor azonban a

⁵⁸ László Zsuzsanna : *Örökké tartó rabság : az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai.* In.: *Börtönügyi Szemle* 27. évf. 3. sz. 2008. 59.o.

⁵⁹ 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről. 30. szakasz.

⁶⁰ Balla Lajos: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés-kiszabási gyakorlata.* In.: *Magyar Rendészet: a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának szakmai, tudományos folyóirata.* 14. évf. 6.sz/2014. 45.o.

⁶¹ *Uo.* 45.o.

⁶² Bódi Stefánia: *A halálbüntetés szabályozásának története, különös tekintettel a katonai büncselekményekre.* In.: *Hadtudományi szemle.* I. évf. 2. sz. 2008. 50.o.

törvény 47. szakasza értelmében határozni kellett a halálbüntetés helyébe lépett főbüntetés mellett mellékbüntetés kiszabásáról is, hiszen alapvetően halálbüntetés mellett nem volt kiszabható mellékbüntetés, ahogy azt a jogszabály 47. szakaszának 1. és 2. bekezdése is rögzíti az alábbiak szerint: „(1)Halálbüntetés kiszabása esetén sem közügyektől vagy foglalkozástól eltiltásnak, sem kiutasításnak nincs helye. (2)Halálbüntetésnek kegyelemből átváltoztatása esetében utólag határozni kell a halál helyébe lépő főbüntetés mellett alkalmazandó mellékbüntetés kiszabása tárgyában is.”⁶³

7. Az 1961. évi V. törvény az életfogytig tartó szabadságvesztés és a halálbüntetés tekintetében

Az 1961. évi V. törvény összesen harmincegy esetben írta elő halálbüntetés kiszabását. Alapvetően elmondható a törvényről, hogy gazdasági bűncselekmények, valamint gondatlan bűncselekmények esetében mellőzi a halálbüntetés kiszabását. Másfelől viszont a törvénykönyv fenntartotta a halálbüntetés alkalmazását a legsúlyosabb társadalmi tulajdon ellen elkövetett bűntettek esetében. A halálbüntetés megfelelője a tíztől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés volt, a bíróságok sok esetben halálbüntetést szabtak ki, mondván, hogy a szabadságvesztés túlságosan enyhe lenne.⁶⁴

Az 1961-es Büntető törvénykönyv alapvetően a szabadságvesztés büntetés két típusát különböztette meg, a börtönt és a büntetés-végrehajtási munkahelyet. Elméletileg a börtön rendje szigorúbb volt a büntetés-végrehajtási munkahelynél. Az 1966. évi 20. törvényerejű rendelet viszont megváltoztatta a büntetés-végrehajtás fokozatait, immáron négyféle elnevezést alkalmazva. Ennek megfelelően ismeretes volt a szigorított börtön, a börtön, a szigorított büntetés-végrehajtási munkahely és a büntetés-végrehajtási munkahely is, természetesen az egyes különböző fokozatú szabadságvesztés büntetések eltérőek voltak a bűncselekmény súlya, a bűnisméltés vagy az egyes bűnösségi alakzatok alapján. A gyakorlatban azonban ez az elhatárolás nem valósult meg teljes sikerrel, köszönhetően a pénzügyi, intézményrendszerbeli, személyzeti akadályoknak és hiányosságoknak.⁶⁵

A Büntető törvénykönyvben nem szerepelt az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés, azt az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet vezette be ismételten, tízéves mellőzöttséget követően. Azoknál a bűncselekményeknél volt kiszabható az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés, ahol egyébként halálbüntetés is kiszabható volt. A Novella újítása, hogy immáron mellőzött volt a halálbüntetés azon bűntettekénél, amelyek a társadalmi tulajdon fosztogatásával jártak együtt. A Novella lehetővé tette a feltételes szabadság alkalmazását is, főszabályként tizenöt évi szabadságvesztés elteltét követően. Ez a törvényerejű rendelet tagadhatatlanul hordozott magában ezen felsorolt újítások tekintetében egyfajta abolitionista jelleget, legfőképpen az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés felélesztésével,

⁶³ 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről. 30. szakasz 1-2. bekezdés.

⁶⁴ Barna Attila – Horváth Attila – Máthé Gábor – Tóth Zoltán József: *Magyar Állam- és Jogtörténet*. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar, Budapest, 2014. 611. o.

⁶⁵ *Uo.* 615. o.

hiszen immáron a jogot alkalmazó ítélőbíróságoknak nem a halálbüntetés és a tizenöt évi határozott tartamú szabadságvesztés, mint a halálbüntetés egyfajta alternatívája között kellett választania, mivel az életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetésével a mérlegelési jogkör tágult.⁶⁶

8. Az 1978. évi IV. törvény szabályozása a halálbüntetés és az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kapcsán

Alapvetően az 1978. évi IV. törvény elemzése szempontjából ezen jogszabály életciklusait tekintve, több korszakot tudunk elkülöníteni tekintettel a szabadságvesztére.

Az első szakasz 1979. július 1. napjától, tehát a Büntető törvénykönyv hatálybalépésétől, a 23/1990. (X.31.) AB határozat megjelenéséig tartott. Ebben az időszakban a büntetések között megjelenik a halálbüntetés, a szabadságvesztés büntetés, a javító-nevelő munka és a pénzbüntetés. Ez a felsorolás egyben erőssorrendet is jelentett. A törvény szabadságvesztés büntetésre vonatkozó rendelkezéseinek tekintetében kijelenthető, hogy a szabadság vagy határozott ideig, vagy pedig életfogytig tarthatott, hiszen az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet óta az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés folyamatosan jelen van büntetési rendszerünkben, így az 1978-as Btk. rendelkezései között is megjelenik. A Büntető törvénykönyv életének első időszakában jogalkotói átértékelést nyert a halálbüntetés szükségességének kérdése. A kiszabott halálbüntetések száma nem haladta meg évenként a tízet ebben az időintervallumban, így ez a szankció kivételesen alkalmazottnak volt tekinthető.⁶⁷

Az Alkotmánybíróság a 23/1990. (X.31) AB határozatában kimondta, hogy a halálbüntetés alkotmányellenes, valamint alkotmányellenesnek minősítette a Btk. büntetési rendszerében a halálbüntetést úgy is, mint kiszabható büntetési nem megjelölését. Továbbá az Alkotmánybíróság megsemmisítette a halálbüntetés, mint kiszabható büntetési nem előírásait is.⁶⁸

A halálbüntetés eltörlésével az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés vált a leg súlyosabb büntetéssé jogrendszerünkben, hiába nem jelent meg külön büntetésként, szabályai a szabadságvesztés büntetés szabályain belül voltak rögzítve. A halálbüntetés eltávolítása a büntetési rendszerből zavart okozott, mind jogalkotói, mind pedig köznap értelemben véve, hiszen sem a jogalkotó, sem a nyilvánosság nem találta kellőképpen szigorúnak az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést szemben a halálbüntetéssel. Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéssel kapcsolatos bizonytalanság valódi oka az volt, hogy a korabeli szabályozás szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés egyet jelentett

⁶⁶ Kabódi Csaba: *Egy majdnem elfeledett büntetőnovella, 1971-ből*. In: *JOG.történet. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*. 2022. január 31. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/kabodi-csaba-1971> (letöltés ideje: 2023.09.22)

⁶⁷ Balla: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéskiszabási gyakorlata* 47-48. o.

⁶⁸ 23/1990 (X. 31) AB határozat a halálbüntetés alkotmányellenességéről.

húszévi fegyházbüntetéssel, amelyet követően elérhetővé vált az elítélt számára a feltételes szabadság, amelynek tartama tíz év volt.⁶⁹

Az 1978. évi IV. törvény következő életszakasza az 1993. évi XVII. törvényhez kötődik, ugyanis ez a törvény módosította az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés szabályait. A törvény 6. szakaszát érdemes ebben a tekintetben kiemelni, ugyanis ez a Btk. 47/A. szakasza az alábbiak szerint módosult:

„47/A. § (1) Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt akkor bocsátható feltételes szabadságra, ha a szabadságvesztésből a bíróság által meghatározott időtartamot kitöltötte, és alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.

(2) A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját - tizenöt és huszonöt év között - a bíróság az ítéletében határozza meg.

(3) Ha az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítéltet szabadságvesztésre ítélik, a kiszabott szabadságvesztés nem hajtható végre, azonban a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a (2) bekezdés keretei között elhalaszthatja.

(4) Nem bocsátható feltételes szabadságra az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik.⁷⁰

Ekkor jelenik meg a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, a 4. bekezdés szerint, hiszen, ha az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet ismét életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélték, akkor a törvény értelmében már nem volt feltételes szabadságra bocsátható.⁷¹

A következő jelentős változást az 1998. évi LXXXVII. törvény hozta az életfogytig tartó szabadságvesztés szempontjából. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályai olyan módon alakultak, hogy a jogszabály immáron különbséget tett elévülő és el nem évülő bűncselekmények között, hiszen előbbiek esetében a feltételes szabadság legkorábban húsz év, míg utóbbiak esetében annak alkalmazására legkorábban harminc év eltelte után kerülhetett sor. A korábbi szabályozáshoz hasonlóan az életfogytig tartó szabadságvesztést illetően a végrehajtási fokozat tekintetében nem figyelhetünk meg változást, hiszen azt továbbra is fegyház fokozatban kellett foganatosítani. Másfelől viszont a jogalkotó életkori határt állított az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés tekintetében, miszerint azt csak olyan esetben lehetett kiszabni, amikor a bűncselekmény elkövetésére az elkövető huszadik életévének betöltése után került sor.⁷²

A régi Btk. tekintetében az életfogytig tartó szabadságvesztés szempontjából a 2009. évi LXXX. törvény tekinthető még jelentősnek, ez a módosítás volt ugyanis az időben később bevezetett három csapás hírnöke. Ez a módosítás vezette be az erőszakos többszörös visszaeső fogalmát, erőszakos többszörös visszaesőnek pedig az minősült, aki legalább három személy elleni erőszakos bűncselekményt követett el. A jogszabályban megállapításra került az is, hogy melyek azon bűncselekmények, amelyek személy elleni erőszakos cselekményként definiálhatóak. Az ilyen elkövetők

⁶⁹ Balla: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetékiszabási gyakorlata* 49. o.

⁷⁰ 1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról. 6. szakasz.

⁷¹ Balla: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetékiszabási gyakorlata* 49. o.

⁷² *Uo.* 49-50. o.

esetében megemelték az erőszakos többszörös visszaesést megalapozó büntetések alsó határát is.⁷³

A tényleges értelemben vett három csapást a 2010. évi LVI. törvény vezette be. Ezzel a módosítással már nem csak az erőszakos többszörös visszaesés alapjául szolgáló bűncselekményekre vonatkozó büntetési tételek alsó határát, de a felső határokat is kétszeresére emelték. Ha ez a felső határ meghaladta a húsz évet, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható az adott bűncselekmény esetében, akkor kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést kiszabni. Később az új Btk. még tovább fokozta a szigorot ezen a téren, hiszen az erőszakos többszörös visszaesők esetében meghatározta, hogy az ilyen elkövetőkkel szemben, ha életfogytig tartó szabadságvesztést szabtak ki, úgy kötelező kizárni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, azaz kötelező tényleges életfogytiglani szabadságvesztést kiszabni.⁷⁴

Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni az Alkotmánybíróság 23/2014. (VII. 15.) AB határozatát, a Régi Btk. 85. szakaszának 4. bekezdése, illetve az új Btk. 81. szakaszának 4. bekezdése vonatkozásában, mivel az Alkotmánybíróság ezeket a törvényi rendelkezéseket alaptörvény-ellenesnek minősítette, továbbá az új Btk. 81. szakaszának 4. bekezdését visszaható hatállyal megsemmisítette. Így ennek értelmében az Alkotmánybíróság eltörölte a büntetési tétel felső határának kétszeresére emelésének lehetőségét.⁷⁵

9. A hatályos szabályozás, vagyis a 2012. évi C. törvény rendelkezései tekintettel, az ezzel kapcsolatos alapjogi megfontolásokra

Az új Büntető Törvénykönyv, a 2012. évi C. törvény 2013. július 1-jén lépett hatályba. Az új büntető kódex nem csupán az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést, de a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetést is alkalmazza. Ennek értelmében a bíróság ítéletében határozza meg a feltételes szabadság alkalmazhatóságának legkorábbi időpontját az elítelt vonatkozásában vagy pedig ítéletében kizárja azt, vagyis a feltételes szabadság lehetőségének kizárásával valósul meg tulajdonképpen a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetés kiszabása. Ha pedig életfogytiglani szabadságvesztésről beszélünk, azaz a feltételes szabadság nem kizárt az adott elítelt esetében, akkor a feltételes szabadság legkorábbi időpontja huszonöt, legkésőbbi pedig negyven évben határozható meg a bíróság ítéletében. A törvény 44. szakasza határozza meg, hogy milyen bűncselekmények esetében lehet tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetést foganatosítani, például népirtás, apartheid emberiség elleni bűncselekmény stb.⁷⁶

⁷³ <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/gondolatok-a-harom-csapasrol/> (letöltés ideje: 2023.09.24.)

⁷⁴ <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/gondolatok-a-harom-csapasrol/> (letöltés ideje: 2023.09.24.)

⁷⁵ 23/2014. (VII. 15.) AB határozat – Halmazati három csapás.

⁷⁶ Kiszely Pál: *Merre tovább magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben.* In.: *Börtönügyi Szemle.* 32. évf. 1. sz. 2013. 50.o.

A hatályos szabályozással kapcsolatosan fontos kiemelni, hogy nem elhanyagolhatók a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés tekintetében felmerülő alkotmányjogi kérdések. A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés nem csupán a Büntető törvénykönyvben, de az Alaptörvényben is rögzítést nyer, annak IV. cikke rögzíti, hogy tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre csak azon személy utalható, akinek szándékos, erőszakos bűncselekmény miatt kell felelni. Ez az Alaptörvényi, alkotmányos szintű rögzítettség viszont meglehetősen egyedinek mondható.⁷⁷

Nagy Ferenc álláspontja szerint nem helytálló az a nézet, miszerint a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányossági vizsgálat tárgya nem lehet azon az alapon, hogy az az Alaptörvényben rögzített, így alkotmányos szintű szabályozást nyert. *Nagy Ferenc* azzal indokolja ezen álláspont helytelenségét, hogy a IV. cikk ugyan rögzíti a szabályt, másfelől a III. cikk pedig tartalmazza a kínzás, embertelen, megalázó bánásmódnak és büntetésnek a tilalmát, illetőleg a II. cikk rendelkezik a mindenkit megillető emberi méltósághoz való jogról, ebből adódóan pedig Nagy Ferenc szerint felmerülhet a II. és III. cikk ellentmondása a IV. cikkel esetlegesen.⁷⁸

A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés kapcsán több beadvány is érkezett az Alkotmánybírósághoz. 2010-ben összesen tíz alkalommal foglalkoztak a kérdéssel, határozat azonban nem született. Időközben megszületett a büntetés-végrehajtási törvény, amely rendezte a kötelező kegyelmi eljárással kapcsolatos kérdést. Ennek következtében az Alkotmánybíróság végzést hozott a korábbi beadványok kérdésében, kimondva, hogy azok okafogyottak, mivel a büntetés-végrehajtási kódex megszüntette a problémát. Ehhez azonban hozzátartozik, hogy a kötelező kegyelmi eljárás jelent ugyan egyfajta korlátot, azonban a végső döntés a köztársasági elnöké, hiszen a bírói tanács csupán állásfoglalást biztosít, nem pedig igazságszolgáltatási szervként jár el végső soron.⁷⁹

Prof. Dr. Bárd Károly álláspontja szerint, mivel a magyar Btk. csak akkor ír elő kötelező életfogytig tartó szabadságvesztést, ha az életfogytiglani szabadságvesztéssel sújtható bűncselekmény elkövetője többszörös erőszakos visszaeső, illetve, ha a büntettek valamelyikét bünszervezetben követte el, így nem merülhet fel, hogy a feltételes szabadság kizárása az ítélethozatal időpontjában kirívóan aránytalan lenne. A törvény tehát nem kötelezi a bírót a feltételes szabadság kizárására, így az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikke nem sérül. Ugyanakkor Prof. Dr. Bárd Károly szerint később, felmerülhetnek aggályok a fogva tartás során, amennyiben az legitim módon, pönológiai megfontolások alapján nem igazolható vagy pedig a szabadon bocsátás mind *de facto*, mind pedig, *de iure* kizárt,

⁷⁷ Gellér Balázs: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti megfontolások tükrében* In.: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőködexe: régi és újabb vitakérdések*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017. 97. o.

⁷⁸ *Uo.* 97. o.

⁷⁹ Domokos Andrea – Papp Petra: *Életfogytig tartó szabadságvesztés – a magyar anyagi jogi szabályozás a kezdetektől napjainkig*. In.: *Jogelméleti szemle* 2.sz./2020. 37.o.

így ezek alapján a fogva tartás az embertelen és megalázó bánásmód tilalmába ütközik.⁸⁰

Erre 2014-ben sor került az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2014. május 20. napján hozott döntése révén a Magyar László kontra Magyarország ügyben, amelyben a Bíróság kimondta, hogy Magyarország megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. és 6. cikkét, azaz a kínzás tilalmát és a tisztességes tárgyaláshoz való jogot. A Bíróság alapvetően nem ellenezte a határozatlan, felső határ nélküli szabadságvesztés alkalmazását, azonban megköveteli a büntetés időnkénti felülvizsgálatának szükségességét. A bíróság így a határozott tartamú szabadságvesztés büntetés mellett foglalt állást, amely ugyan nem jelenti a kötelező szabadon engedés eshetőségét, viszont garanciális elemet épít a jogrendszerbe.⁸¹

Irodalomjegyzék

- Balla Lajos: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetékiszabási gyakorlata*. In.: *Magyar Rendészet: a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karának szakmai, tudományos folyóirata*. 14. évf. 6.sz./2014.
- Balog Jenő: *Büntetőtörvényeink módosításához*. Pesti Könyvnyomda-Részvénny-Társaság, Budapest, 1900.
- Barna Attila – Horváth Attila – Máthé Gábor – Tóth Zoltán József: *Magyar Állam- és Jogtörténet*. Nemzeti Közszerződési Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar, Budapest, 2014.
- Bárd Károly: *A jogos védelem és az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés alapjogi megközelítéséből*. In.: *Új Büntető Törvénykönyv*. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013.
- Bereczki Zsolt: *Változó börtön: fejezetek a szabadságvesztés büntetés történetéből*. In.: *Börtönügyi Szemle*, 19. évf. 3. sz. 2000.
- Bernolák Nándor – Dr. Balog Jenő: *A büntető törvények és a büntető novella*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1908.
- Bódi Stefánia: *A halálbüntetés nemzetközi története és megítélése – érvek és ellenérvek*. In.: *Hadtudomány* 18. évf. 3-4. sz. 2008.
- Bódi Stefánia: *A halálbüntetés szabályozásának története, különös tekintettel a katonai bűncselekményekre*. In.: *Hadtudományi szemle*. I. évf. 2. sz. 2008.
- Csatskó Imre.: *Az 1851-ki május 27-ki Austriai Birodalmi Büntető Törvény magyarázata*. Geibel Armin bizománya, Pest, 1853.
- Domokos Andrea – Papp Petra: *Életfogytig tartó szabadságvesztés – a magyar anyagi jogi szabályozás a kezdetektől napjainkig*. In.: *Jogelméleti szemle* 2.sz./2020. <https://doi.org/10.59558/jesz.2020.2.29>
- Edvi Illés Károly – Dr. Gyomai Zsigmond: *Csemegi Károly művei. Második Kötet*. Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1904.

⁸⁰ Bárd Károly: *A jogos védelem és az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés alapjogi megközelítéséből*. In.: *Új Büntető Törvénykönyv*. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013. 61.o.

⁸¹ Klemencsics Andrea: *Tényleges életfogytiglani szabadságvesztés kontra felülvizsgálati kötelezettség (0:2)*. In.: *Arsboni elektronikus folyóirat* II. évf. 2. sz. 2014. 68-70.o.

- Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye*. I. kötet. II. rész. M.T.A., Budapest, 1896.
- Finkey Ferenc: *Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából*. In.: *Értekezések a filozófia és a társadalmi tudományok köréből*. V. kötet – 9. szám. A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest, 1942.
- Finkey Ferenc: *Büntetéstan problémák*. In.: *A Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata*. 4. sz. Sylvester Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1933.
- Gellér Balázs: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti megfontolások tükrében*. In.: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017.
- Kabódi Csaba – dr. Mezey Barna: *A magyar börtönügy históriája*. In.: *Módszertani füzetek*. 1987/2.
- Kabódi Csaba – dr. Mezey Barna: *A szabadságvesztés büntetés történelmi előzményei*. In.: *Módszertani füzetek*. 1986/4.
- Kabódi Csaba: *Egy majdnem elfeledett büntetőnovella, 1971-ből*. In.: *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*. 2022. január 31. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/kabodi-csaba-1971> (letöltés ideje: 2023.09.22)
- Kiszely Pál: *Merre tovább magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben*. In.: *Börtönügyi Szemle*. 32. évf. 1. sz. 2013.
- Klemencsics Andrea: *Tényleges életfogytiglani szabadságvesztés kontra felülvizsgálati kötelezettség (0:2)*. In.: *Arsboni elektronikus folyóirat* II. évf. 2. sz. 2014.
- László Zsuzsanna : *Örökké tartó rabság : az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai*. In.: *Börtönügyi Szemle* 27. évf. 3. sz. 2008.
- László Zsuzsanna: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásának története a magyar jogban*. In.: *Acta Universitatis Szegediensis : forum : publicationes doctorandorum iuridicorum*, 2011.
- Lőrincz József – Mezey Barna: *A magyar börtönügy története. Dialóg Campus Kiadó*, Budapest, 2019.
- Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon*. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1997.
- Mezey Barna: *A börtönügy a 17-19. században. A börtön európai útja*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018.
- Mezey Barna: *A határozatlan tartamú szabadságvesztés intézményének bevezetése Magyarországon*. In.: *Jogtörténeti Értekezések* 13.sz./1983.
- Mezey Barna: *A határozatlan tartamú szabadságvesztés-büntetés intézményének bevezetése Magyarországon*. In.: *Az állami és a jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam - és Jogtörténeti Tanszék, Budapest, 1983.

-
- Mezey Barna: *A hosszú tartamú szabadság-büntetés a jogtörtételemben.* In.: Börtönügyi Szemle 24. évf. 2. sz. 2005.
  - Mezey Barna: *A középkori tömlöctől a modern büntetés-végrehajtási intézetekig.* In.: *Jogtörténeti Értekezések 22. Tanulmányok a magyar börtönügy történetéből* (Szerk.: Bódiné Beliznai Kinga). ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Budapest, 1998.
  - Mezey Barna: *Milleneumi visszatekintés: a magyar büntetés-végrehajtás történetének modernizációs csomópontjai.* In.: *Börtönügyi Szemle* 19. évf. 4. sz. 2000.
  - Mezey Barna: *Örökös fogság (Az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés kezdetei).* In: *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja.* 2021. szeptember 13. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/mezey-barna-orokosfogsag> (letöltés ideje: 2023.09.15.)
  - Mezey Barna: *Tömlöc és áristom.* In. *Jogtörténeti szemle.* 3.sz. 1990.
  - Molnár Imre: *A császárkori Róma büntetési rendszere.* In.: *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica.* Tomus LVIII. Fasc. 26. 2000.
  - Sárly Pál: *A börtönviszonyok változásai a keresztény római birodalomban.* In.: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica. Tomus 33/2015.*
  - Szalóki Gergely: *Halálbüntetés a Csemegi-kódexben.* In.: *Belvedere Meridionale,* 2008/XX. 3-4. sz.
  - Szépvölgyi Enikő: *A szigorított őrizet a magyar jogtörténetben.* In.: *Diskurzus* 7. évf. 2. sz. 2017. 35.o.
  - Szépvölgyi Enikő: *Dologház, avagy a közveszélyes munkakerülőkkel szembeni védekezés büntetőjogi eszköze.* In.: *Sic itur ad astra* 26. évfolyam 67. sz./2018.
  - Szépvölgyi Enikő: *Közveszélyes munkakerülők a XX. századi Magyarországon és a dologház intézménye.* In.: *Diskurzus* 6. évf. 1. sz. 2016.
  - Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetés az ókori Keleten.* In.: *Jogelméleti Szemle.* 2006/3. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/tothj27.html>
-
-